

bu pomoćnih povijesnih disciplina (kronologija, genealogija, heraldika, epigrafija, etimologija i dr.). Crijević je, napominje Seferović, iznad svega cijenio vrijednost izvornog teksta i često sumnjao u rad prepisivača, stoga nije zazirao od popravljivanja teksta u kritičkom aparatu i uklanjanja dijelova koje je s gramatičkog stajališta držao nepravilnima.

U završnim poglavljima studije priređivač ukazuje na jezik i stil djela, sličnosti i odstupanja prema standardnom latinskom jeziku, primjenu retoričkih figura te na grafijske, fonetske, morfološke, sintaktičke, leksičke i stilske osobitosti. U zaključnom poglavlju studije sabiru se prethodno izrečene teze priređivača o Crijevićevu historiografskom opusu i djelu *Prolegomena*. Zaključuje se kako sveukupni pristup oblikovanju sinteze Crijevića nesumnjivo izdiže nad suvremenima i "osigurava mu najznačajnije mjesto među njima". Na kraju studije sadržani su popis uporabljenih vrela i literature te osnovni tehnički podaci o djelu i načinu priređivanja kritičkog izdanja.

Napokon, u drugom dijelu knjige nalazi se cjelovit tekst Crijevićeva djela *Prolegomena in sacram metropolim Ragusinam* (239-544). Knjiga završava kazalima imena, zemljopisnih pojmova i stvari (545-589) i sažetkom na engleskom jeziku (591-592).

Prije gotovo tri desetljeća objavljeno je, trudom Stjepana Krasića, Crijevićevo djelo *Bibliotheca Ragusina*. Izdavanjem njegova drugog djela, koje se ovdje predstavlja, nastavljen je rad na prezentaciji i kritičkoj obradi opusa jednog od najslavnijih povjesnika Dubrovnika i Dubrovačke Republike. Time je, zaključimo na kraju, rad povjesničara koji su u svojem istraživanju usmjereni na povijest Republike Svetoga Vlaha, ali i na povijest hrvatske historiografije, obogaćen novim i višestruko korisnim djelom.

Lovorka Čoralić

Historia Scepusii. Dejiny Spiša. Dzieje Spisza [Povijest Šipuš], sv. 1, ur. Martin Homza i Stanisław A. Sroka, Slovensko-poľská komisia humanitných vied Ministerstva školstva SR a Ministerstva vedy a vyššieho školstva PR/Polsko-Słowacka Komisja Nauk Humanistycznych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego RP – Katedra slovenských dejín UK FiF Bratislava – Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego Kraków, Bratislava – Krakov 2009., 663 str.

Kao rezultat zajedničkog rada skupine slovačkih i poljskih znanstvenika nedavno je objavljen prvi svezak povijesti Šipuš, povijesne regije smještene na pograničnom prostoru između današnje Slovačke i Poljske. Šipuš (slov. Spiš, polj. Spisz, madž. Szepes, njem. Zips) najveći je dio svoje povijesti bio u sastavu Kraljevine Ugarske, ali je tijekom čitavog tog razdoblja bio jabuka razdora između nje i Poljske te je povremeno u cjelini ili dijelovima mijenjao gospodare. To je bilo jedno od gospodarski i kulturno najbogatijih područja sjeverne Ugarske, koje karakterizira multietnička, multireligiozna i multikonfesionalna struktura, a o važnosti koju je tijekom povijesti imalo i za našu povijest svjedoči i činjenica da je već vrlo davno dobilo i hrvatsku inačicu svojeg imena. O srednjovjekovnim i ranonovovjekovnim vezama tog područja s Hrvatskom svjedoči i postojanje hrvatskih prezimena izvedenih iz njegova imena (Šipuš, Šipušić, vjerojatno i Šipicki), čiji su nositelji ponekad imali važnu ulogu u hrvatskoj povijesti (spomenimo samo glasovitog karlovačkog žitnog trgovca i preporoditelja ranog hr-

vatskog preporoda Josipa Šipuća). Iz Šipuća su došle ili neposredno potjecale i različite osobe koje su u hrvatskoj povijesti igrale veću ili manju ulogu (poput zagrebačkog biskupa Ivana Šipućkog krajem 14. st.), a proces je tekao i u obrnutom pravcu (navedimo samo da su knezovi Zapolje, podrijetlom iz požeške županije, tijekom svojeg političkog uspona do vrha političke hijerarhije Ugarske postigli i položaj vječnih knezova šipućkih).

Ipak, iako već činjenica hrvatsko-šipućkih povijesnih veza opravdava interes koji bi hrvatska historiografija trebala naći u ovoj knjizi, još su važnije tipološke sličnosti koje hrvatska povijest dijeli sa slovačkom te metodološki poučak koji možemo izvući iz načina na koji su slovačka i poljska historiografija zajednički pristupile rješavanju međusobnih prijepornih pitanja. Obje historiografije već posjeduju znatnu tradicijsku podlogu u kojoj su mnoga pitanja šipućke povijesti riješena različito, često i suprotstavljeno. Iz tog je razloga, kada je projekt pokrenut prije deset godina, ideja, kako to u svojim predgovorima priznaju urednici ovog sveska slovački povjesničar Martin Homza i poljski Stanislav A. Sroka, bila primljena s ozbiljnim sumnjama, a ponekad čak i s odbijanjem. Unatoč tome, istraživanja koja je tim sastavljen od povjesničara iz obiju historiografija obavio uspješno su sintetizirana u knjizi te se njezini rezultati sada predaju sudu znanstvene i šire javnosti. Metoda koja je pri tome uporabljena zasniiva se na načelu da je svaki dio knjige izrađen u suradnji od po dvoje relevantnih stručnjaka, od kojih je jedan bio njegov autor, a drugi mu je služio kao oponent, preispitujući s pozicija vlastite historiografije izrečene teze. Obojica su se pri tome trudila da raspravljaju otvoreno, ali tolerantno te u skladu s principima struke i povijesne istine. Koliko su u tome uspjeli, pokazat će vrijeme, ali je već i sam pokušaj svakako hvalevrijedan i poučan.

Knjiga je, barem primjerak u koji sam imao uvid, objavljena na slovačkom jeziku, s time da su uvodi urednikâ, osim na slovačkom, objavljeni i na poljskom, njemačkom i engleskom jeziku (17-38). I sadržaj knjige preveden je na sva četiri jezika. Očekuje se i izdanje iste knjige na poljskom jeziku. Knjiga je luksuzno opremljena, velikog je formata. Tekstovi su pisani znanstveno, ali radi lakše uporabljivosti za širu kulturnu publiku, nisu preopterećeni bilješkama. Taj je "nedostatak" nadoknađen kvalitetnim temeljnim bibliografijama dodanim na kraju svakog poglavlja te nizom informativnih dodataka na kraju sveska koji zainteresiranom čitaocu pružaju potrebne dodatne informacije, a na koje ću se još osvrnuti nešto kasnije.

Knjiga se sastoji od pet osnovnih poglavlja, nejednakih po opsegu i važnosti, a od kojih se prva dva odnose na fizičke i prirodne preduvjete, a druga tri prate povijest Šipuća do 1526., tradicionalne kronološke prijelomnice za povijest svih zemalja koje su tijekom povijesti bile u vezi s Krunom sv. Stjepana. Prvo poglavlje *Fyzicko-geografické pomery* [Prirodne i zemljopisne karakteristike] (39-61) djelo je poljskog znanstvenika Mareka Skawińskog, kojem su oponenti bili slovački znanstvenici Miroslav Števík i Milan Barlog. U njemu su obrađene topografske karakteristike i geografska podjela Šipuća te njegove geološke, reljefne, klimatske i hidrografske karakteristike. Prikaz životinjskog svijeta i flore obrađen je u dva potpoglavlja objedinjena pod zajedničkim naslovom *Príroda, fauna a flóra na Spiši* [Priroda, fauna i flora u Šipuću] (63-76). Tako je u prvom od njih autora Dušana Bevilaque (*Z histórie vývoja i ochrany prírody a krajiny na Spiši* [Iz povijesti razvoja prirode i zaštite prirode i okoliša u Šipuću], str. 63-71) prikazan općenit razvoj živog svijeta na tom području, a u drugom autora Milana Barloga (*Vzácná flóra a fauna Spiša* [Rijetka flora i fauna Šipuća], str. 72-76) donosi se kratak opis niza barskih i šumskih biljnih i životinjskih vrsta (posebice zmija i vodozemaca). Posebnost Šipuća prisutna je od srednjeg vijeka, kada je zapravo i formiran kao posebno lovno područje unutar kraljevske

domene, a taj je karakter prirodnog zadržao i do danas. Pretpoviješću područja do njegova izrastanja u posebnu upravnu jedinicu u 13. st. bavi se treće poglavlje pod naslovom *Praveký a včasnodedjinný vývoj Spiša od staršej doby kamennej po počiatok doby historickej v 8. – 12/13. storočí* [Prapovijest i rana povijest Šipušā od starijeg kamenog doba do početka povijesnog razdoblja u razdoblju od 8. do prijelaza s 12. na 13. stoljeće] (77-123), koje je napisao slovački arheolog Marián Soják uz asistenciju poljskog kolege Michała Parczewskog. Prikazuje se razvoj i materijalna kultura područja od prvih pojava ljudi u paleolitu i mezolitu preko neolitskih i eneolitskih kultura mlađe linearne keramike, željezovske i bukovohorske kulture, brončanog i željeznog doba preko antičkog razdoblja do ranog srednjeg vijeka. Sadržajno se s tim poglavljem preklapa sljedeće poglavlje *Včasnostredoveké dejiny Spiša* [Ranosrednjovjekovna povijest Šipušā] (125-327), koje je napisao jedan od glavnih urednika čitavog djela i glavnih pokretača čitavog projekta slovački povjesničar Martin Homza, uz suradnju poljskih povjesničara Henryka Rucińskog i Stanisława A. Sroke. Poglavlje prati političku povijest Šipušā od 9. st., kada se nalazio u sastavu Pribinine njitranske kneževine preko uklapanja u Velikomoravsku kneževinu i po njezinoj propasti novouspostavljenu ugarsku državu. Posebna pažnja posvećena je vezama Šipušā s vladarima iz kuće Arpadovića, a posebno onim članovima dinastije koji su u Šipušū obnašali neki poseban položaj ili je on u njihovim planovima i djelatnosti imao poseban položaj (tako je Boris Kolomanović koristio pokrajinu za svoje upade u Ugarsku, a slavonski herceg Koloman obnašao je, uz druge položaje, i naslov *dux Scepusic*). Politička povijest Šipušā prati se u tom poglavljju do izumrća dinastije Arpadovića 1301. godine. Velika pažnja posvećena je povijesti naseljenosti u tom razdoblju, pri čemu su ocrtane etničke promjene i teritorijalno-administrativni ustroj područja. Pažnja je posvećena i povijesti plemstva s posebnim obzirom na specifičnu skupinu nižeg plemstva poznatu pod imenom *fili iobagionum de Scepus* (slov. jobagiński synovia, madž. jobbágyfiúk, starohrv. kmeća dit) te povijesti gradova i njihove specifične organizacije (*Fraternitas XXIV civitates regales Terrae Scepusicensis*). Obrađena je i crkvena podjela područja u istom razdoblju (šipuški kaptol, crkveni redovi, razvoj župske organizacije) te kulturna povijest i umjetnička baština. Poglavlje završava posebnim potpoglavljem pod naslovom *Osobnosti včasnostredovekého Spiša (výber)* [Osobe iz povijesti ranosrednjovjekovnog Šipušā (izbor)] (312-324) u kojem su Martin Homza i skupina mlađih slovačkih povjesničara (Zuzana Orságová, Peter Labanc, Beáta Vida, Nataša Procházková) pojedinačno obradili niz biografija važnih aktera političke povijesti područja, uglavnom po svojem djelovanju vezanih uz drugu polovicu 13. stoljeća.

Posljednje poglavlje, *Neskorostredoveké dejiny Spiša* [Kasnosrednjovjekovna povijest Šipušā] (329-542), nastalo je radom poljskog povjesničara Henryka Rucińskog, ali su ga zbog autorove prerane smrti u listopadu 2007. morali pod vodstvom Martina Homze završiti drugi autori (Ivan Gerát, Michal Šimkovič, Juraj Šedivý). Po svojoj strukturi poglavlje je vrlo slično prethodnom, a pokriva razdoblje od početka 14. st. do 1526. godine. Nakon pregleda političke povijesti regije prikazuje se njezina teritorijalna i administrativna podjela (organizacija šipuških Sasa, plemićka samoupravna tijela s posebnim osvrtom na specifičnu ustanovu *Sedes decem lanceatorum*), razmatraju se etničke promjene, gospodarske strukture (poljodjelstvo, rudarstvo i prerada metala, zanatstvo i trgovina), prati se razvoj crkvene organizacije i vjerskog života (uloga bratovština, hodočašća, hospicija, heterodoksnih pokreta i sl.) te povijest kulturnih ustanova (školaštvo i umjetnička baština, prvenstveno crkvenog karaktera). Područja koja prof. Ruciński nije stigao obraditi obradili su u zasebnim potpoglavljima drugi autori. Tako je Michal Šimkovic

obradio svjetovnu monumentalnu arhitekturu (tvrde gradove i plemićke rezidencije), a Juraj Šedivý razvoj pismene kulture u Šipušu od početaka u ranom srednjem vijeku do prodora humanističkih impulsa krajem srednjeg vijeka. Kao i u slučaju prethodnog poglavlja, Henryk Ruciński, Stanisław A. Sroka, Martin Homza i grupa mlađih autora (Nora Verešová, Juraj Gembický, Diana Duchoňova, Naďa Rácová, Veronika Kucharská, Marián Skladaný) obradili su biografski glavne sudionike kasnosrednjovjekovne šipuške povijesti (521-540).

Kako je već spomenuto, posljednji dio knjige sadrži niz zanimljivih i korisnih dodataka. Prvi među njima je *Maly slovník najdôležitejších historických termínov z dejín stredovekého Spiša* [Kratki rječnik najvažnijih povijesnih termina iz povijesti srednjovjekovnog Šipuš] (547-559) koji je izradio Peter Labanc, a u kojem su na pregledan i koncizan način objašnjeni najvažniji pojmovi iz pravne, kulturne i društvene povijesti koji su bili u uporabi na području srednjovjekovnog Šipuš. Budući da je većina tih pojmova karakteristična ne samo za Šipuš, nego čitavo područje Krune sv. Stjepana, riječ je o vrlo korisnom pomagalu i za povijest drugih krajeva i zemalja te se u njoj mogu naći definicije brojnih pojmova važnih i za povijest hrvatskih srednjovjekovnih zemalja, u prvom redu srednjovjekovne Slavonije. Rječniku slijede popisi šipuških gospodara i hercega, župana i podžupana (560-562, sastavio P. Labanc), poljskih šipuških kapetana u razdoblju 1412. – 1526. (563, sastavio S. A. Sroka), šipuških prepošta (564-565, sastavio P. Labanc), opata cistercitske opatije u Spiškom Štiavniku (566-567, sastavila B. Vida), generalnih preceptora reda Antonita (568, sastavio Marek Vadrna), priora i drugih dužnosnika kartuzijanskih samostana u Šipušu (569-571, sastavila N. Rácová) te prepošta samostana kanonika Sv. Groba u Lendaku (572-573, sastavio Maroš Tomas). Nakon popisa slijede tabelarni prikazi vezani uz topografska i geografska pitanja. Tako je Miroslav Števík sastavio usporedni popis slovačkih, njemačkih, mađarskih i latinskih varijanti imena mjesta (574-579) i popis srednjovjekovnih mjesta koja više ne postoje s njihovim povijesnim nazivima i lokalizacijama (580-581), a Martin Homza popis patrocinija crkava (582-594). Dodaci završavaju izborom objavljenih narativnih i diplomatskih izvora (595-600, izradili Martin Homza i Stanislav A. Sroka) te rodoslovnim tablicama dinastija koje su vladale Karpatskom kotlinom (601-613, izradili Daniel Gahér i Zuzana Orságová), a slijede im popis kratica (614-615), slikovnog materijala (616-622) te kazalo osobnih i zemljopisnih imena (623-663).

Objavljivanje tog zbornika svakako je važan događaj za slovačku i poljsku historiografiju koje su prvi put dobile sintezu sa zajedničkim pogledom na prošlost šipuške regije, koja je tijekom povijesti bila mjesto njihova zajedničkog susretanja, ali počesto i jabuka oko koje su se te dvije države (ili države u čijem su se sastavu nalazile) sukobljavale. No poduhvat je od šireg interesa te će njegovi rezultati sigurno zanimati i ostale okolne historiografije. U slučaju hrvatske historiografije, činjenica da je knjiga objavljena na relativno bliskom slavenskom jeziku te ona da povijest Šipuš ima mnoge zajedničke, iako i mnoge različite, odrednice s hrvatskom (posebice poviješću sjevernih dijelova današnje Republike Hrvatske) zbog višestoljetne zajedničke uključenosti u kompleksnu višetničku i nadnacionalnu državnu zajednicu zemalja Krune svetog Stjepana, taj interes svakako bi trebao postojati i možemo se nadati da će rezultati objavljeni u ovoj sintezi imati pozitivan odjek i poslužiti kao inspiracija i nekim budućim istraživanjima u okvirima hrvatske historiografije.

Damir Karbić